

Κοινωνική βιογραφία: εμπόδια και δυνατότητες

Καπραβέλου Αλεξία

M.Ed., Υπ. Διδάκτωρ Παντείου Πανεπιστημίου

Περίληψη

Η κοινωνική βιογραφία αποτελεί μία από τις ποιοτικές μεθόδους κοινωνικής έρευνας. Κάθε ερευνώμενο άτομο μέσω ημιδομημένων συνεντεύξεων αφηγείται την ιστορία της ζωής του και από την ανάλυση περιεχομένου προκύπτουν αποτελέσματα που διασταυρώνονται με τα αντίστοιχα άλλων συνεντεύξεων και τεκμηρίων. Η βιογραφική κοινωνική έρευνα συμπληρώνει άλλες 'επίσημες' έρευνες, όπως είναι για παράδειγμα η έρευνα δημόσιων αρχείων, και χάρη σ' αυτήν εξάγονται αποτελέσματα λεπτομερέστερα και πλουσιότερα που όχι μόνο αμφισβητούν τις κυρίαρχες κοινωνικές επιστήμες των κρατικών εγγράφων και των στατιστικών μετρήσεων, αλλά και υποστηρίζουν τις ζωές των μη ευνοημένων οικονομικά, πολιτικά και κοινωνικά ομάδων, με απώτερο στόχο την αντίσταση και τη χειραφέτησή τους.

Λέξεις-κλειδιά: κοινωνική βιογραφία, ιστορίες ζωής, προφορική ιστορία, βιογραφική ποιοτική κοινωνική έρευνα

Η έννοια και το ιστορικό της κοινωνικής βιογραφίας στην έρευνα και συγγραφή

Το παρόν άρθρο παρουσιάζει με τη μέθοδο της βιβλιογραφικής ανασκόπησης τις διαστάσεις, τις δυνατότητες και τους περιορισμούς της κοινωνικής βιογραφίας, ως μεθοδολογίας ποιοτικής έρευνας. Η κοινωνική βιογραφία είναι η σε βάθος διερεύνηση των ατομικών εμπειριών (Batty, 2009, σ. 112), είναι ιστορία από τα κάτω (Thomson, 2007, σ. 67), είναι αυτοπαρουσιάσεις εμπειριών του παρελθόντος (Zinn, 2004, σ. 7) και της τωρινής καθημερινής ζωής των ατόμων, καθώς και ερμηνείες του παρελθόντος, του παρόντος και μέλλοντος (Roberts, 2002, σ. 1). Η αφηγηματική ανάλυση αναδεικνύει την ιστορία των εμπειριών από ποικίλα κοινωνικά κινήματα, ομάδες με διαφορετική καταγωγή, οργανώσεις, επιστήμονες, επαγγελματίες και άτομα. Τα υποκείμενα, μέσα από την προσωπική τους εμπειρία, ερμηνεύουν τον κόσμο και προτείνουν πώς θα μπορούσε να είναι, παρουσιάζουν τρόπους γνώσης και επικοινωνίας. Οι συνεντεύξεις αποτυπώνουν μια ανόθευτη υποκειμενική αλήθεια και αυθεντική φωνή (Kohler Riessman, 2003). Η μέθοδος αφορμάται από την ανάγκη

για ανάμνηση της ζωντανής ανθρώπινης εμπειρίας, για ξεκλείδωμα και ανοικοδόμηση της μνήμης εικόνων και ιδεών που κρύβονται στο παρελθόν και ζωντανεύουν ξανά στο παρόν (Oelofse, 2011). Πρόκειται για έκφραση απόψεων και ατομικών ή συλλογικών εμπειριών, καθώς και για σχολιασμό του κοινωνικού περιβάλλοντος μέσα από την ερμηνεία του υποκειμένου. Οι ιστορίες ζωής αποτελούν συνδυασμό των αντικειμενικών γεγονότων και των υποκειμενικών βιωμάτων (Antikainen & Komonen, 2003).

Υπάρχει και η ομαδική συνέντευξη (Slim et al., 1993/2003, σ. 119), αλλά πιο διαδεδομένη είναι η ατομική ιστορία ζωής (Slim et al., 1993/2003, σ. 116). Εντάσσουμε την έρευνά μας σε παραδείγματα επιστημολογικά και ερευνητικά, π.χ. ιδεαλισμός, εποικοδομισμός, ποιοτική μέθοδος, και ορίζουμε τον σκοπό της έρευνας, που θα είναι απλός και πρωταρχικός (Batty, 2009, σ. 114). Προβαίνουμε σε ψηφιακή αποτύπωση των συνεντεύξεων (Thomson, 2007, σ. 77), ώστε να παράγεται ηχογραφημένος λόγος, και ηλεκτρονική καταγραφή τους (Jolly, 2012, σ. 58). Από τα δεδομένα και τη συστηματική ταξινόμηση νοημάτων αξιοσημείωτων ή και ρηξικέλευθων παράγεται Grounded Theory (Zinn, 2004, σ. 9-10). Οι συνεντεύξεις ενισχύονται από τεκμήρια, όπως ημερολόγια, γράμματα, ατζέντες, αυτοβιογραφίες, φωτογραφίες, σημειώσεις, έντυπα, οικογενειακά ή προσωπικά κειμήλια και τεχνουργήματα (Roberts, 2002, σ. 2; Zinn, 2004, σ. 3), προσωπικά αντικείμενα (Linde, 2001), παλιά εργαλεία, παραδοσιακές στολές (Slim et al., 1993/2003, σ. 120). Η προσέγγιση δηλαδή της ανάλυσης κάθε ιστορίας είναι ολιστική (Zinn, 2004, σ. 3).

Η βιογραφική έρευνα και προφορική ιστορία αναπτύχθηκε κατά τη δεκαετία του 1940 και αγκαλιάστηκε ιδιαίτερα κατά τις δεκαετίες 1960 και 1970, ως φθηνή μέθοδος δημιουργίας ντοκουμέντων σχετικών με την άνοδο κοινωνικών κινημάτων, όπως των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, του φεμινισμού, των διαμαρτυριών ενάντια στον πόλεμο στο Βιετνάμ (Batty, 2009, σ. 110). Ριζοσπαστικοί παιδαγωγοί που έγραψαν ιστορίες ζωής ήταν ο Aleksander Sunderland Neil, ο John Holt, N. Hentoff, J. Hernden (στον Smith, 1994, σ. 301). Εισηγητής των κοινωνικών γενεαλογιών με οικογενειακές ιστορίες ως μέρος της βιογραφικής προσέγγισης υπήρξε ο κοινωνιολόγος Daniel Bertaux. Η κοινωνική γενεαλογία αναπαριστά το οικογενειακό δίκτυο και τις οικογενειακές σχέσεις τουλάχιστον τριών γενεών. Σκοπός της συγκέντρωσης οικογενειακών ιστοριών είναι η κατανόηση των διαδικασιών που συμβάλλουν στη συγκρότηση των κοινωνικών διαδρομών (τροχιές) των μελών τους. Οι οικογενειακές ιστορίες αναλύονται ξεχωριστά για κάθε οικογένεια αλλά και συγκριτικά. Αναγράφεται ο αριθμός του δείγματος, το έτος της έρευνας, ο φορέας της διεξαγωγής της. Το δείγμα διαιρείται ανά φύλο, καθώς και με ιδιαίτερα για την έρευνα κριτήρια (Brešar, 1995, σ. 261-262).

Δυνατότητες της κοινωνικής βιογραφίας

Ο ρόλος της βιογραφικής έρευνας είναι να παρέχει διαφοροποιημένο μεθοδολογικό και ερμηνευτικό τρόπο για να διευκολύνει την κατανόηση καταθέσεων εμπειριών ζωής από τα άτομα στα τρέχοντα πολιτισμικά και δομικά περιβάλλοντα. Μπορεί να βοηθήσει ερευνητές να κατανοήσουν μεγάλες κοινωνικές αλλαγές, εξετάζοντας πώς νέες εμπειρίες ερμηνεύονται από άτομα και οικογένειες (Batty, 2009, σ. 110). Οι ιστορίες ζωής αποτελούν μελέτες περιπτώσεων (Becker, 1970, σ. 5), με την έννοια ότι το άτομο επιλέγει ό,τι θέλει να πει και να παραλείψει, ό,τι θεωρεί σημαντικό και ό,τι θυμάται. Τα νοήματα δεν είναι σταθερά και οικουμενικά αλλά συναφή με το άτομο και μεταβαλλόμενα. Όμως από ιδιωτικά και υποκειμενικά γίνονται δημόσια και κοινά (Antikainen & Komonen, 2003).

Η μέθοδος επιτρέπει την επικοινωνία μεταξύ του συνεντευκτή και του πληροφορητή (Bornat, 1994, σ. 222). Ωφελεί δε τον πληροφορητή, καθώς εκείνος επανεκτιμά την ιστορία της ζωής του, κι αυτή είναι θετική εμπειρία (Slim et al., 1993/2003, σ. 117). Ο αυθόρμητος διάλογος κατά τη διάρκεια της συνέντευξης προσφέρει δυνατότητες ευελιξίας και ελευθερίας για τους ερευνητές και αφηγητές. Ο αφηγητής μπορεί να πει την ιστορία του με τους δικούς του όρους, δηλαδή να μιλήσει για τα συναισθήματα και τις δραστηριότητές του, και ο ερευνητής να προσδώσει τόσο αθανασία στις ηχογραφημένες συνεντεύξεις, για χρήση στο παρόν και στο μέλλον, όσο και ενόραση (Anderson & Jack, 1991/2003, σ. 157, 161).

Η αφήγηση εκφράζει και μεταδίδει την κοινωνική γνώση. Συμβάλλει δε ώστε η άγραφη κοινωνική γνώση να αναδεικνύεται και να μαθαίνεται (Linde, 2001). Επίσης, οι ιστορίες ζωής είναι γήινες, σχετικές όχι με ιδεαλιστικές αξίες αλλά με ευθεία ερμηνεία της εμπειρίας του υποκειμένου και του κόσμου στον οποίο ζει (Becker, 1970, σ. 4). Η κοινωνική βιογραφία είναι η μοναδική μέθοδος που αποδίδει τόση σημασία στην ατομική ζωή στο σύνολό της, καθώς και στην κοινωνική αλλαγή (Antikainen & Komonen, 2003). Διαφορεί δηλαδή για τις μεγάλες θεωρίες της κυρίαρχης ιδεολογίας, αλλά τονίζει την αβεβαιότητα, τη διαφορετικότητα και την μεταβολή (Roberts, 2002, σ. 4-5).

Η κοινωνική βιογραφία δίνει έμφαση όχι στην ιστορία των μεγάλων ανδρών αλλά στην ατομική και ομαδική ζωή των μη-elites (Salvatore, 2004, σ. 187-188). Προβαίνει στην ανάδειξη της κοινωνικής τάξης, της φυλής (Smith, 1994, σ. 299), της δυναμικής του κοινωνικού φύλου, της μετανάστευσης, της συγκεκριμένης κοινότητας, της γενιάς (Antikainen & Komonen, 2003), της υποκουλτούρας (Becker, 1970, σ. 4· Bornat, 1994, σ. 215), της κοινωνικής κινητικότητας, των περιθωριοποιημένων (Bertaux & Kohli, 1984, σ. 60), της

σεξουαλικότητας, της αναπηρίας (Bornat, 1994, σ. 220), της θρησκευτικής ομάδας (Roberts, 2002, σ. 13). Άλλες θεματικές στην κοινωνική βιογραφία είναι ο βιασμός, που αντανακλά το ανδροκεντρικό σύστημα πεποιθήσεων και συγκεκριμένα πολιτισμικά στερεότυπα, όπως μη ανεκτική κουλτούρα της αρρενωπότητας και του ετεροσεξισμού (Järvinen, 2004, σ. 331, 328), η απάτη/μικροκλοπή (Thompson, 1978/2003, σ. 25) και οι παράνομες δραστηριότητες (Wallot & Fortier, 1996, σ. 367), η τρίτη ηλικία, η αποικιοκρατία και απο-αποικιοκρατία, οι πολιτισμικές σπουδές, η θεωρία ταυτοτήτων, η εθνότητα, ο τόπος, η παράδοση, ο εκτοπισμός, ο αποκλεισμός, η διοίκηση, η κοινωνική πολιτική, η υγεία, η φτώχεια, η ανεργία, ο πόλεμος, η αντίσταση, τα σχολικά χρόνια (Bornat, 2008, σ. 343, 345, 347-348), εκπαιδευτικοί στόχοι, διάρκεια σχολικής φοίτησης, εκπαιδευτικό επίπεδο, εργασία/απασχόληση των γονέων και του ίδιου του πληροφορητή, εργασιακή κινητικότητα, γεωγραφική κινητικότητα, οικογενειακή κατάσταση, έναρξη νέας οικογένειας, νοικοκυριό, κληρονομιά (Brešar, 1995, σ. 262-263, 268), οικιακή ζωή, συναισθηματική ζωή (Wallot & Fortier, 1996, σ. 367), προσδοκίες και αξίες, διακρίσεις, διαιρέσεις εντός της κοινότητας, οικονομική κατάσταση, επιτεύγματα και απογοητεύσεις (Shopes, 2002, σ. 597), θρίαμβοι και καταστροφές (Linde, 2001), εργοστασιακή εργασία, παιδική εργασία, υδάτινες πηγές, χρήση της γης, τεχνικές άρδευσης (Slim et al., 1993/2003, σ. 120) κλπ.

Εστιάζει στη φωνή των παραγκωνισμένων και ανίσχυρων (Smith, 1994, σ. 298). Συγκεκριμένα, διερευνά την ατομική ζωή αγνοημένων και αποκλεισμένων ομάδων, π.χ. γυναικών, μαύρων, ομοφυλόφιλων κλπ., στα πλαίσια χειραφετητικών προσπαθειών (Kohler Riessman, 2003), του άγνωστου εργάτη (Salvatore, 2004, σ. 191), μεταλλεργατών (Shopes, 2002, σ. 588), άστεγων, η έρευνα των οποίων βοηθά και στην ατομική αφύπνιση (Järvinen, 2004, σ. 331), θυμάτων του ναζισμού (Brockmeier, 2000, σ. 360), μειονοτήτων (Smith, 1994, σ. 298), Ρομά (Shopes, 2002, σ. 588), καθώς και θεραπευτικών κοινοτήτων (π.χ. αλκοολικοί, χρήστες ηρωίνης) (Shopes, 2002, σ. 588; Järvinen, 2004, σ. 328), καλλιτεχνών, πχ. μουσικών της τζαζ (Shopes, 2002, σ. 588). Άλλες ομάδες που μελετώνται είναι παιδιά, ιθαγενείς πληθυσμοί, εθνοπολιτικές μειονότητες, άνθρωποι στο κοινωνικό περιθώριο, λαθρέμποροι, πόρνες, άνθρωποι με παράνομες πολιτικές δραστηριότητες (Wallot & Fortier, 1996, σ. 367). Η σιωπή όλων αυτών γίνεται φωνή (Thomson, 2007, σ. 68). Στόχος είναι η κατανόηση της καταπίεσης και της περιθωριοποίησης (Bornat, 2008, σ. 347).

Προς υπεράσπιση της κοινωνικής βιογραφίας: αξιοπιστία - εγκυρότητα και η απομάκρυνση από τον θετικισμό

Κατά τη διάρκεια της συνέντευξης, ο συνεντευκτής θα προσέξει τυχόν προκαταλήψεις, αντιφάσεις και ασυνέχειες στις απαντήσεις του πληροφορητή. Στην περίπτωση αυτή, προκειμένου ο συνεντευκτής να αντλήσει την αλήθεια, οφείλει να πάρει περισσότερες συνεντεύξεις (Oelofse, 2011). Χρειάζεται δηλαδή διασταύρωση των στοιχείων και από άλλες συνεντεύξεις ή διατύπωση του ίδιου ερωτήματος ξανά κατά τη διάρκεια της συνέντευξης ή μετά από μεγάλο χρονικό διάστημα (Kikumura, 1986/2003, σ. 140-142). Επιπλέον, η προφορική συνέντευξη, για να είναι αξιόπιστη, πρέπει να συγκριθεί με σημαντικό σώμα αποδεικτικών γνώσεων (Mariner, 2005, σ. 63). Σχετικά, ο Plummer αναφέρεται σε τέσσερις διαστάσεις της αξιολόγησης της κοινωνικής βιογραφίας: Αντιπροσωπευτικότητα: χρειάζονται τουλάχιστον 6 πληροφορητές για κάθε θέμα. Επάρκεια: διασφαλίζεται με την ευελιξία, ευρύτητα και ανακατεύθυνση της διερεύνησης. Εγκυρότητα: δεν ενδιαφέρει αν η αφήγηση είναι κατασκευασμένη, γιατί κι αυτή εντάσσεται στα αξιοσημείωτα δεδομένα. Ικανότητα δοκιμής: χρειάζονται ενημερωμένοι, ακόμα και ειδικευμένοι πληροφορητές (Plummer, 1990, σ. 18). Με προετοιμασία λιγοστή, οι συνεντεύξεις μπορεί να είναι άκυρες (Batty, 2009, σ. 113).

Λιγότερο αυστηρός με την αξιοπιστία της κοινωνικής βιογραφίας, ο Thompson συμφωνεί με τους Sandro Portelli και Luisa Passerini, ότι οι ιστορίες ζωής έχουν διαφορετικό είδος αξιοπιστίας, ότι οι αναμνήσεις δεν μπορούν να μετρηθούν (Thompson, 2004a, σ. 39). Προφορικές πηγές από μη-ηγεμονικές τάξεις σχετίζονται με την παράδοση της λαϊκής αφήγησης παρά της ακαδημαϊκής γραφής (Portelli, 1979/2003, σ. 66). Η αλλαγή στην κατανόηση αποτελεί παράδειγμα μετασχηματισμού, σύμφωνα και με την επιστημολογία του Thomas Kuhn (στην Thomson, 2007, σ. 77). Η συνέντευξη εξετάζεται όχι για να 'βασιστούμε πάνω της' αλλά ως μέρος μιας ευρύτερης εξήγησης και ως αυθεντική παρουσία στην κοινωνία (Roberts, 2002, σ. 13). Η αφηγηματική προσέγγιση δίνει σημασία όχι τόσο στο γεγονός όσο στη σταδιακή συγκρότηση της μοναδικής για ένα άτομο οπτικής και της αλληλεπίδρασης μεταξύ συνεντευκτή και πληροφορητή για τη δόμηση της πραγματικότητας (Roberts, 2002, σ. 15).

Ο Hobsbawm ισχυρίζεται ότι α) οι προφορικές ιστορίες, επειδή βασίζονται κατεξοχήν στη μνήμη, εύκολα μπορούν να επικριθούν για ανακρίβειες και ροπή στην υπερβολή και β) το περιεχόμενο κάθε συνέντευξης δεν αντιπροσωπεύει παρά τη συγκεκριμένη και όχι τις άλλες, και η ανάδυση των εμπειριών δεν μπορεί να γενικευθεί (στην Batty, 2009, σ. 109, 111). Τα γεγονότα αποτελούν άποψη των συμμετεχόντων για το τι είναι αλήθεια (Batty, 2009, σ. 110). Αντίθετα, για τον Thompson η μνήμη είναι πιο ακριβής όταν συμπίπτει με το κοινωνικό συμφέρον και την ανάγκη του ατόμου. Η αξιοπιστία εξαρτάται κατά ένα μέρος από το κατά

πόσον το αντικείμενο έρευνας ενδιαφέρει τον πληροφορητή (στην Batty, 2009, σ. 111). Επομένως, οι προφορικές ιστορίες αποτελούν μηχανισμό κατανόησης του πολιτισμικού περιβάλλοντος, στο οποίο συντελούνται τα μεμονωμένα συμβάντα, παρά ως μέσο άντλησης γενικών εμπειριών του πληθυσμού (Batty, 2009, σ. 112), έχουν δηλαδή τα χαρακτηριστικά της μερικότητας (Portelli, 1979/2003, σ. 70). Εν ολίγοις, οι προφορικές πηγές στην Ιστορία είναι ατελείς αλλά και χωρίς αυτές η Ιστορία είναι ελλιπής (Portelli, 1979/2003, σ. 72).

Οι συνεντεύξεις μπορεί να οδηγήσουν σε άμεση εμπλοκή στη δημόσια και ιδιωτική ζωή των ατόμων (Batty, 2009, σ. 113) ή οι πληροφορητές φοβούνται ότι η ιστορία τους θα γίνει αντικείμενο χειραγώγησης (Thomson, 2007, σ. 77). Μερικές ερωτήσεις μπορεί να κάνουν τον πληροφορητή να αισθανθεί άβολα (Shopes, 2002, σ. 597). Πιθανόν να αναμοχλεύονται μνήμες, για τις οποίες προκύπτουν ηθικά διλήμματα (Batty, 2009, σ. 113). Επομένως, ο ερευνητής οφείλει να σέβεται την ανωνυμία του πληροφορητή, αν εκείνος την επιθυμεί (Thompson, 2004a, σ. 41), και να αποφύγει την πρόκληση σύγχυσης, υποβολής, αθέλητης καταπίεσης και χειραγώγησης του πληροφορητή (Oelofse, 2011). Υπάρχει περίπτωση κατά τη διάρκεια της συνέντευξης το ερευνώμενο άτομο να παρακολουθείται και να ελέγχεται από τον/την σύζυγο ή επίσημα όργανα να επιτηρούν μια κοινότητα, που ζει σε φόβο και καταπίεση (Slim et al., 1993/2003, σ. 116). Ο ακροατής οφείλει να βεβαιωθεί ότι ο αφηγητής αισθάνεται άνετα και ευκολύνεται από υποστηρικτικό περιβάλλον (Slim et al., 1993/2003, σ. 117).

Πιθανόν οι φιλοσοφικές απόψεις μεταξύ του ερευνητή και του ερευνώμενου να διαφέρουν ή η ερμηνεία από τον ερευνητή να τίθεται σε προτεραιότητα έναντι της ερμηνείας από τον ερωτώμενο (Batty, 2009, σ. 113), οπότε η προτεραιότητα πρέπει να μετατεθεί στο τι επιθυμεί ο πληροφορητής να πει απ' το τι ο ερευνητής θέλει ν' ακούσει. Τυχόν αναπάντητες ερωτήσεις τίθενται ξανά αργότερα στη συνέντευξη ή σε επόμενες συνεντεύξεις (Portelli, 1979/2003, σ. 71). Οι Ritchie & Lewis εφαρμόζουν στην έρευνα την ενσυναίσθητη ουδετερότητα, σύμφωνα με την οποία η έρευνα δεν είναι αποκομμένη από ένα συγκεκριμένο σύστημα αξιών, ωστόσο οι ερευνητές οφείλουν να κάνουν τις υποθέσεις τους με διαφάνεια (στην Batty, 2009, σ. 113). Από την άλλη πλευρά, με περισσότερη ανοικτότητα, τόσο ο Thompson, όσο και ο Bryman και ο Roberts εφαρμόζουν στην έρευνα συμμετοχική προσέγγιση. Οι θεωρήσεις αυτές αποτελούν μια πιο δημοκρατική έκφραση της φωνής των χαμηλότερων τάξεων, των μη προνομιούχων και των ηττημένων, απ' ό,τι τα υπάρχοντα επίσημα τεκμήρια, και προσφέρουν πιο ρεαλιστική και πιο δίκαιη ανακατασκευή του παρελθόντος (στην Batty, 2009, σ. 110).

Ούτε ο Thompson είναι δεκτικός σε εγγύτατους κοινωνικούς δεσμούς των συντελεστών της έρευνας, διότι αυξάνουν την κοινωνική συμβατικότητα, όμως κι αυτή η

άποψη είναι αμφισβητήσιμη (στην Batty, 2009, σ. 118). Ωστόσο, παραδέχεται ότι επιτυχημένος συνεντευκτής είναι αυτός που κατανοεί τις ανθρώπινες σχέσεις (Thompson, 1978/2003, σ. 26). Οι Langness & Frank, με πιο ανοικτό πνεύμα, τονίζουν ότι η ιστορία ζωής είναι συλλογικό εγχείρημα και το αποτέλεσμά του είναι αμφίδρομο από δύο ατομικότητες με τις εμπειρίες τους από το παρελθόν, τις προκαταλήψεις, τα συμφέροντα, τις ανάγκες και τα κίνητρά τους (στον Kikumura, 1986/2003, σ. 143). Η ικανότητα του ερευνητή έγκειται ακόμα και στην ικανότητά του να κατανοεί καλύτερα την ίδια του την προσωπικότητα και πώς αυτή επηρεάζει τη συλλογή και ερμηνεία των ερευνητικών δεδομένων (Kikumura, 1986/2003, σ. 143).

Η αμφισβήτηση της αξιοπιστίας και εγκυρότητας στηρίζεται συν τοις άλλοις στους ισχυρισμούς ότι τα δεδομένα δεν εμπίπτουν στην θετικιστική μεθοδολογία, δεν προσφέρονται για επίσημη στατιστική επεξεργασία, αλλά ακόμα και με ποιοτική μεθοδολογία δεν προκύπτει πλήρης ανάκληση της μνήμης ή η μνήμη επηρεάζεται από την κυρίαρχη ιδεολογία. Ωστόσο, είναι δυνατή η πλήρης ανάκληση της μνήμης με την υποβολή συγκεκριμένων ερωτημάτων κατά τη συνέντευξη. Έτσι, η ακρίβεια των απαντήσεων μπορεί να αξιολογηθεί με βάση το πόσο ανταποκρίνονται σε λεπτομέρειες επιμέρους θεμάτων. Επιπλέον, μερικά δεδομένα εύκολα επαληθεύονται, κυρίως τα δημογραφικά: ηλικία, οικογενειακή κατάσταση, αριθμός αδελφών, θρησκεία, πολιτική προτίμηση (Lummis, 1983/2003, σ. 273-274, 279).

Η φιλοσοφική και θεωρητική προσέγγιση της βιογραφικής έρευνας περικλείει ποιοτικές τεχνικές, που βοηθούν τον ερευνητή να έρθει κοντά στις εμπειρίες και απόψεις του ερευνώμενου, σε ό,τι αφορά το πώς έχει μια κατάσταση και γιατί. Είναι αντιπροσωπευτικές μιας καθαρής διαφοροποίησης από τον θετικιστικό εμπειρισμό (Batty, 2009, σ. 110). Η αφηγηματική στροφή τίθεται μακριά από θετικιστικούς τρόπους διερεύνησης της προσωπικής ζωής. Η ταξινόμηση των δεδομένων δεν είναι ιεραρχική και αξιολογική αλλά συνδυαστική των διαφόρων προσεγγίσεων (Kohler Riessman, 2003). Ο τεχνοκρατικός προσανατολισμός στην επιστημονική έρευνα αδυνατεί να συλλάβει τέτοια νοήματα (Antikainen & Komonen, 2003). Τα ερευνητικά δεδομένα είναι μη ποσοτικά (Bertaux & Kohli, 1984, σ. 60), οι πληροφορητές συχνά επιλέγονται όχι από τους κανόνες της στατιστικής, αλλά επειδή τυποποιούν τις ιστορικές εξελίξεις. Αυτό δεν είναι κατακριτέο, μια και, σύμφωνα με τον Perks, οι θεματικές είναι στην πραγματικότητα ιστοριογραφικές και όχι στατιστικές (στην Batty, 2009, σ. 113-114).

Πιο σημαντικό στην προφορική ιστορία είναι το νόημα των γεγονότων παρά τα ίδια τα γεγονότα. Αυτό δεν σημαίνει ότι η προφορική ιστορία δεν έχει εγκυρότητα, αντιθέτως οι συνεντεύξεις συχνά αποκαλύπτουν άγνωστα γεγονότα ή άγνωστες πτυχές γνωστών γεγονότων

και γενικά ανεξερεύνητες περιοχές της καθημερινής ζωής των μη-ηγεμονικών τάξεων. Οι προφορικές πηγές δεν μας λένε απλώς τι έκαναν οι άνθρωποι αλλά και τι ήθελαν να κάνουν, τι πίστευαν ότι έκαναν και τι νομίζουν τώρα ότι έκαναν. Αυτό και η πλοκή των ιστοριών τις κάνει μοναδικές. Οι προφορικές πηγές έχουν διαφορετική αξιοπιστία, δεν είναι ψεύτικες. Μπορούμε να διασταυρώσουμε τα γεγονότα που λέγονται. Αυτό δεν σημαίνει ότι αποδεχόμαστε την κυρίαρχη προκατάληψη που θεωρεί την αξιοπιστία των γεγονότων ως μονοπώλιο των γραπτών ντοκουμέντων. Τουναντίον, τα γραπτά δεν αποκλείεται να αποτελούν ανεξέλεγκτη μεταφορά προφορικών πηγών, χωρίς επιστημονική αξιοπιστία και με προκαταλήψεις (Portelli, 1979/2003, σ. 67-68).

Συμπέρασμα και θέματα για περαιτέρω διερεύνηση

Η κοινωνική βιογραφία αποτελεί μία από τις ποιοτικές μεθόδους κοινωνικής έρευνας. Κάθε ερευνώμενο άτομο, μέσω ημιδομημένων συνεντεύξεων και τεκμηρίων, αφηγείται την ιστορία της ζωής του και από την ανάλυση περιεχομένου προκύπτουν πορίσματα που ταξινομούνται σε θεματικές και διασταυρώνονται με τα αντίστοιχα άλλων συνεντεύξεων και τεκμηρίων. Η βιογραφική κοινωνική έρευνα συμπληρώνει άλλες 'επίσημες' έρευνες, όπως είναι για παράδειγμα η έρευνα δημόσιων αρχείων, και χάρη σ' αυτήν εξάγονται αποτελέσματα λεπτομερέστερα και πλουσιότερα που όχι μόνο αμφισβητούν την κυρίαρχη Ιστορία, Κοινωνιολογία, Ανθρωπολογία, Παιδαγωγική των κρατικών εγγράφων και των στατιστικών μετρήσεων, αλλά και υποστηρίζουν τη φωνή και τις ζωές των μη ευνοημένων οικονομικά, πολιτικά και κοινωνικά ομάδων, με απώτερο στόχο την αντίστασή τους και τη χειραφέτησή τους. Με τη διαδραστική επικοινωνία που αναπτύσσεται μεταξύ συνεντευκτή και πληροφορητή και την ενορατική-καθολική γνώση, η μέθοδος δεν ακολουθεί ούτε μια αντιεπιστημονική ιδεαλιστική ούτε μια θετικιστική ερμηνεία, που αναπαράγουν το κανονιστικό μοντέλο της κυρίαρχης ιδεολογίας, αλλά ενδιαφέρεται να εμβαθύνει σε όλες τις όψεις της καθημερινής ατομικής και κοινωνικής ζωής, καθώς και στην προοπτική της κοινωνικής αλλαγής.

Εκτός από τις παραπάνω διαπιστώσεις, κατά τη διάρκεια μιας ποιοτικής κοινωνικής έρευνας με την προσέγγιση των προφορικών ιστοριών ζωής, η ερευνήτρια καλείται να αντιμετωπίσει δυσχέρειες, όπως αρνήσεις ή ματαιώσεις ή αναβολές της συνέντευξης, καθώς τα υποκείμενα αυτής εγείρουν κωλύματα είτε από την απροθυμία του ερευνώμενου να διαθέσει χρόνο και πνευματικό μόχθο, είτε από έλλειψη επαρκούς διαχείρισης του χρόνου του και αδιαφορία, είτε από ενδοιασμούς ως προς την εχεμύθεια της ερευνήτριας (φόβος για

κοινοποίηση στοιχείων σε άλλα άτομα ή σε εταιρείες ή σε ελεγκτικούς ή διωκτικούς φορείς), είτε από καχυποψία της οικογένειας του πληροφορητή απέναντι στις προθέσεις της ερευνήτριας (έρευνα ωφελμιστική για την καριέρα της, φλερτ προς τον ερευνώμενο), είτε από φθόνο προς τους διανοούμενους, είτε από τη διάθεση του ερευνώμενου να απαιτήσει έμμεσα ανταλλάγματα (υλική αμοιβή, υπαγωγή της ερευνήτριας στους πελάτες του ή στο κόμμα του). Γι' αυτό, ο αγώνας της ερευνήτριας είναι αδιάκοπος και επίπονος, με επιμονή και πειθώ, ώστε να ενθαρρύνει ένα μέρος από τα επιφυλακτικά υποκείμενα να συμμετέχουν στην έρευνα, και ταυτόχρονα να διευρύνει τις πύλες εισόδου στο πεδίο. Κάθε πρόθυμη κατάθεση του ερευνώμενου επιστρέφεται σ' αυτόν σε μορφή αρχείου ήχου.

Επιπλέον, η έρευνα όχι μόνον απαντά στα ερωτήματα της ερευνήτριας, αλλά συμβάλλει στο να προκύψουν διαπιστώσεις και γνώσεις εμπλουτισμένες ή και εντελώς νέες, ιδιαίτερα ενδιαφέρουσες, που μπορούν να συμπεριληφθούν στα αποτελέσματα της ερευνήτριας. Παράλληλα, η ζύμωση της ερευνήτριας με τα υποκείμενα επηρεάζει την ίδια, καθώς αυτή έρχεται σε επαφή με λησμονημένους και αναδυόμενους ή με πρωτόγνωρους τρόπους σκέψης και ζωής, που θα μπορούσε να ενστερνιστεί και να υιοθετήσει, προβαίνοντας με μικρές ή μεγάλες αλλαγές στην καθημερινή της ζωή. Είναι επίσης πιθανό να θέτει κι ο ερευνώμενος κάποιο ερώτημα στην ερευνήτρια, η οποία καλείται να το απαντήσει, για να πυροδοτήσει τη συζήτηση και να ενθαρρύνει τον ερευνώμενο στην ελεύθερη έκφραση. Τέλος, η ερευνήτρια είναι αναπόφευκτο ότι θα ακούσει απόψεις των υποκειμένων που ενδεχομένως να την απογοητεύσουν ή να την εξοργίσουν, όπως προσωπικά σχόλια για την ίδια, ρατσιστικές κρίσεις για άτομα ή ομάδες, ανθρώπινες αδυναμίες, όπως ανειλικρίνεια, μικροπρέπεια, μοιρολατρία, συντηρητικές αγκυλώσεις κ.ο.κ., όμως οφείλει να σεβαστεί την προσωπικότητα του πληροφορητή.

Βιβλιογραφία

- Anderson, Kathryn & Jack, Dana C. (1991). Learning to listen: interview techniques and analyses. In: Robert Perks & Alistair Thomson (Eds.) (1998/2003), *The Oral History Reader*. London & N.Y.: Taylor & Francis, pp. 157-171.
- Antikainen, Ari & Komonen, Katja (2003). Biography, life course and the Sociology of Education. In: C.A. Torres & A. Antikainen (Eds.), *The International Handbook on the Sociology of Education*. Lanham: Rowman & Littlefield., 143-159.
- Batty, Elaine (2009). Reflections on the use of oral history techniques in social research. *People, Place & Policy Online*, 3, 2, 109-121.

- Becker, Howard (1970). The life history and the scientific mosaic. In: Barbara Harrison (2008) (Ed.), *Life story research, vol. 1*. London: Sage, pp. 3-13.
- Bertaux, Daniel & Kohli, Martin (1984). The life history approach: A continental view. In: Barbara Harrison (2008) (Ed.), *Life story research, vol. 1*. London: Sage, pp. 42-65.
- Bornat, Joanna (1994). Is oral history auto/biography? In: Barbara Harrison (2008) (Ed.), *Life story research, vol. 1*. London: Sage, pp. 211-223.
- Bornat, Joanna (2008). Biographical methods. In: Alasuutari, Pertti; Bickman, Leonard & Brannen, Julia (Eds.), *The Sage Handbook of Social Research Methods*. London: Sage, pp. 343-355.
- Brešar, Alenka (1995). Social Genealogies and Family Histories: An example of using statistical methods for researching social mobility in social genealogies with family histories. In: A. Ferligoj & A. Kramberger (Eds.), *Contributions to Methodology and Statistics*. FDV: Ljubljana, pp. 261-271.
- Brockmeier, Jens (2000). Autobiographical time. In: Barbara Harrison (2008) (Ed.), *Life story research, vol. 1*. London: Sage, pp. 346-365.
- Järvinen, Margaretha (2004). Life histories and the perspective of the present. In: Barbara Harrison (2008) (Ed.), *Life story research, vol. 1*. London: Sage, pp. 319-339.
- Jolly, Margaretta (2012). Oral history, life history, life writing: The logic of convergence. In: Dawson, Graham (Ed.), *Memory, Narrative and Histories: Critical Debates, New Trajectories*. Brighton: Centre for Research in Memory, Narrative and Histories, pp. 47-62.
- Kikumura, Akemi (1986). Family life stories: a collaborative venture. In: Robert Perks & Alistair Thomson (Eds.) (1998/2003), *The Oral History Reader*. London & N.Y.: Taylor & Francis, pp. 140-144.
- Kohler Riessman, Catherine (2003). Narrative analysis. In: M.S. Lewis-Beck, A. Bryman & T. Futing Liao (Eds.), *The Sage Encyclopedia of Social Science Research Methods, vol. 3*. CA: Sage.
- Linde, Charlotte (2001). Narrative and social tacit knowledge. *Journal of Knowledge Management*, 5, 2, pp. 160-171.
- Lummis, Trevor (1983). Structure and validity in oral evidence. In: Robert Perks & Alistair Thomson (Eds.) (1998/2003), *The Oral History Reader*. London & N.Y.: Taylor & Francis, pp. 273-283.
- Mariner, Nicholas (2005). Oral history: from fact finding to history shaping. *Historia*, 14, pp. 59-69.

- Oelofse, Marietjie (2011). Applying principles of historical critique: Authentic oral history? Proceedings of the 2011 International Conference on Social Science and Humanity IPEDR, vol. 5. Singapore: IACSIT Press, pp. V2-41 – V2-44.
- Portelli, Alessandro (1979/1981/1991). What makes oral history different? In: Robert Perks & Alistair Thomson (Eds.) (1998/2003), *The Oral History Reader*. London & N.Y.: Taylor & Francis, pp. 63-74.
- Plummer, Ken (1990). Herbert Blumer and the life history tradition. In: Barbara Harrison (2008) (Ed.), *Life story research, vol. 1*. London: Sage, pp. 13-37.
- Roberts, Brian (2002). *Biographical research*. Buckingham & Philadelphia: Open University Press.
- Salvatore, Nick (2004). Biography and social history: An intimate relationship. *Labour History*, 87, 187-192.
- Shopes, Linda (2002). Oral History and the Study of Communities: Problems, Paradoxes, and Possibilities. *The Journal of American History*, 89, 2, 588-598.
- Slim, Hugo, Thompson, Paul, Bennett, Olivia, & Cross, Nigel (1993). Ways of listening. In: Robert Perks & Alistair Thomson (Eds.) (1998/2003), *The Oral History Reader*. London & N.Y.: Taylor & Francis, pp. 114-125.
- Smith, Lois M. (1994). Biographical method. In: N.K. Denzin & Y.S. Lincoln (Eds.), *Handbook of qualitative research, chapter 18*. London: Sage, pp. 286-305.
- Thompson, Paul (1978/1988). The Voice of the Past: Oral History. In: Robert Perks & Alistair Thomson (Eds.) (1998/2003), *The Oral History Reader*. London & N.Y.: Taylor & Francis, pp. 21-28.
- Thompson, Paul (2004a). Pioneering the life story method. In: Barbara Harrison (2008) (Ed.), *Life story research, vol. 1*. London: Sage, pp. 38-41.
- Thompson, Paul (2004b). Researching family and social mobility with two eyes: some experiences of the interaction between qualitative and quantitative data. *International Journal of Social Research Methodology*, 7, 3, 237-257.
- Thomson, Alistair (2007). Four paradigm transformations in oral history. In: Barbara Harrison (2008) (Ed.), *Life story research, vol. 1*. London: Sage, pp. 66-84.
- Wallot, Jean-Pierre & Fortier, Normand (1996). Archival science and oral sources. In: Robert Perks & Alistair Thomson (Eds.) (1998/2003), *The Oral History Reader*. London & N.Y.: Taylor & Francis, pp. 365-378.

Zinn, Jens O. (2004). *Introduction to biographical research. Working paper 4*. University of Kent at Canterbury: ESRC Priority Network “Social Contexts and Responses to Risk” (SCARR).

Social biography: constraints and potentialities

Kapraelou Alexia

M.Ed., Doctoral student at Panteion University, akaprave@gmail.com, akaprave@sch.gr

Summary

Social biography constitutes one of the qualitative methods of social research. Every individual informer through semi-structured interviews narrates his/her life story and results from the content analysis are extracted and cross-checked with similar ones of other interviews and documents. Biographical social research completes other ‘formal’ researches, such as the research of public archives, and thanks to it detailed and rich results are extracted that not only do they question the dominant social sciences of the state scripts and statistical measures, but also they support the lives of financially, politically and socially non-privileged groups, aimed to resist and liberate themselves.

Key words: social biography, life stories, oral history, biographical qualitative social research